

условиях инновационной экономики. // Стратегия развития АПК и сельских территорий: перспективные идеи и конкурентоспособные технологии. Материалы Международной научно – практической конференции, посвященной 50 - ти летию ФГБНУ ВНИИПТУСХ. – М., «Принт ПРО», 2105. с.380-383.

6. Enright M.J. Survey on the Characterisation of Regional Clusters: Initial Results. Working Paper, Institute of Economic Policy and Business Strategy. University of Hong Kong, 2000,-21p.

7. Алимов Р., Камилова М., Курбанова Д. Кластерная концепция экономического развития: теория и практика. –Т.: ИЭ АН РУз, 2005. с. 36.

Козлов М.П. Региональные агропромышленные кластеры: методические аспекты формирования и развития в условиях инновационной экономики // Экономика и социал. –М., 2016, №2(21), http://www.iupr.ru/domains_data/files/zurnal_21/Kozlova%20Klaster.pdf

АГРАР СОҲА ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИШЛАРИ НАТИЖАЛАРИГА АСОСЛАНГАН ИЛМИЙ МАҲСУЛОТИГА НАРХ БЕЛГИЛАШНИНГ ИЛМИЙ АСОСЛАРИ

**Бабаджанов Абдирашид Мусаевич –
Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш
мухандислари институти, и.ф.н., к.и.х**

Аннотация. Ушбу мақолада тайёр илмий ишланмаларга нарх белгилаш ва уни товар маҳсулотга айлантиришнинг ташкилий-иқтисодий жиҳатлари бўйича мушоҳада қилинади. Иқтисодий ислохотлар шароитида илмий маҳсулотга нарх белгиланиши уни жорий этишдан олиндиған реал самарадорлик билан белгиланиши лозим, бунда илмий-тадқиқот олиб борувчиларнинг пировард натижага жавобгарлигини оширади. Бундан ташқари илмий янгилик учун шартномавий нарх белгилаш мақсадга мувофиқ эканилиги таъкидланиб, бунда тадқиқот учун харажатлардан келиб чиққан ҳолда эмас, балки, илмий ишланмани фермер ва деҳқон хўжаликлари даласида жорий қилинишидан олинаётган самара асосида белгаланиши этироф этилган.

Калит сўзлар. Аграр соҳа, илмий таъминот, илмий-тадқиқот, илмий ишланма, илмий маҳсулот нархи, иқтисодий механизм, рағбатлантириш, ривожлантириш, такомиллаштириш, механизм.

Аннотация. В данной статье рассматриваются организационные и экономические аспекты ценообразования на готовые научные разработки и их превращение в товары. В контексте экономических реформ ценообразование на научный продукт должно определяться фактической эффективностью его внедрения, что повышает ответственность исследователей за конечный результат. Кроме того, было отмечено, что целесообразно установить договорную цену на научные инновации, при этом признано, что научная разработка будет определяться не исходя из затрат на исследования, а на основе результатов, полученных от внедрения на полях фермерских и деханских хозяйств.

Ключевые слова: Аграрный сектор, научное обеспечение, научные исследования, научные разработки, стоимость научных продуктов, экономический механизм, стимулы, развитие, совершенствование, механизм.

Annotation. This article discusses the organizational and economic aspects of pricing for ready scientific developments and their transformation into commodities. In the context of economic reforms, pricing for a scientific product should be determined by the actual efficiency of its implementation, thereby increasing the responsibility of researchers for the end result. In addition, it was noted that it is desirable to set a contractual price for scientific innovation, and it was recognized that this should be determined not on the basis of costs incurred from the introduction of scientific work into the field of farmer and peasant farms, but rather on the basis of efficiency.

Key words: Agrarian sector, scientific support, research, development, cost of scientific products, economic mechanism, incentives, development, improvement, mechanism.

Ҳозирги кунда аграр соҳада олиб борилаётган иқтисодий ислохотларнинг янги босқичи, илмий таъминот тизимидаги қатор муаммолар билан боғлиқ. Шунинг учун ҳам илмий маҳсулотга нарх белгилаш мураккаб бўлиб бу борада ягона услуб ишлаб чиқилмаган. Аммо, аввалги тизимда ҳам ҳозирги кунда ҳам ушбу муаммо олимларни ҳам, мутахассисларни ҳам қизиқтириб келмоқда ва турли йўналишларда тадқиқот олиб бормоқда.

Яқунланган илмий ишланмага товар маҳсулоти мақомини беришни илмий маҳсулотга тўғри нарх белгиланишини тақозо эта-

ди. Бу ўз навбатида, тадқиқот сифатини кўтариш, тадқиқотчиларнинг жавобгарлигини ошириш ва илмий ишланмани қисқа муддатларда амалиётга жорий этиш имкониятини яратади.

Илмий маҳсулотга нарх белгилаш ўз навбатида илмий маҳсулотга соҳанинг йўналишлари бўйича, нарх белгилаш механизминини ишлаб чиқишни ва нарх белгилаш механизминини турли моделларни ишлаб чиқишни тақозо қилади. Нарх эгилувчан бўлиши айниқса илмий-тадқиқот харажатларини белгилашда ва илмий маҳсулотни истемол-

чига маъқул келишини ва уни жорий қилишни энгиллаштирадиган томонлари ҳам ҳисобга олиниши лозим[1]. Аграр соҳада илмий маҳсулотга нарх белгилаш услуби ҳозиргача ишлаб чиқилмаган. Соҳада илмий маҳсулотга нарх белгилаш, қишлоқ хўжалик иқтисодиётининг энг муҳим категорияси, яъни механизми ҳисобланади.

Илмий маҳсулотга нарх белгилашда турлича услубий ёндашишлар мавжуд: илмий маҳсулот нархи олиб борилган тадқиқотлар учун сарфланган харажатларни қоплаши; тадқиқотчига маълум меъёргадаги фойдани таъминлаши; илмий маҳсулот истеъмолчиси эса, илмий маҳсулотни жорий қилишдан оладиган фойдаси амалдаги технологиядан олинаётган фойдадан юқори бўлиши ва қисқа муддатда харажатларни қоплайдиган бўлиши керак[2]. Илмий таъминот тизимида давлат томонидан аниқ тадқиқот учун белгиланган мавзулар бўйича нарх белгилаш мавзунинг долзарблиги ва мураккаблигидан келиб чиқиб эмас, балки, бюджетдан ажратилаётган маблағ ҳажмидан келиб чиққан ҳолда ёндашилмоқда.

Илмий маҳсулотнинг нархи – маҳсулотни яратувчи субъект сарф-харажатлари ва фойдаси миқдорини, иккинчи томондан эса, истеъмолчи таклиф этаётган баҳо, унинг сотиб олиш қобилияти асосида илмий маҳсулотни жорий қилишдан кўзда тутилаётган фойда миқдорини ўз ичига олади.

Аграр соҳа илмий маҳсулотга нархни буюртмачининг илмий ишланмасини амалиётга жорий этишдан оладиган самара даражасидан келиб чиққан ҳолда белгилашдир. Илмий маҳсулотга белгиланган аниқ нарх тадқиқотчилар ва илмий ишланма истеъмолчилари ўртасидаги муносабатларни сифат жиҳатдан янги йўналишда ривожлантиришга имкон туғдиради ҳамда илмий-амалий ечимлар бозорининг шаклланишига асос яратади. Бундан ташқари, илмий маҳсулотларга нарх белгилаш ва улар бозорининг фаолияти иқтисодий механизмларга асосланган бўлади. Тадқиқот олиб боровчиларнинг ўз илмий-амалий ечимларининг сифати ва самарасига нисбатан жавобгарлигини ошириши билан бир қаторда бюджетдан молиялаштиришга бўлган қарамликни камайтиради. Тадқиқотчилар маошлари ва илмий муассасаларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш учун кафолатланган молиялаштириш манбаига эга бўлишни таъминлайди [3].

Илмий-тадқиқот ишлари натижаларига илмий асосланган равишда илмий маҳсулотга нарх белгилаш соҳада жорий қилиш имкониятини беради. Илмий маҳсулотга нарх белгилаш ўз навбатида илмий маҳсулотга соҳанинг йўналишлари бўйича, нарх белгилаш механизмини ишлаб чиқишни ва нарх белгилаш механизмни турли моделларни ишлаб чиқишни тақозо қилади.

Илмий-тадқиқот натижаларни олиб боришда қишлоқ хўжалигини ўзига хос хусусиятларни, жумладан, ўсимликларнинг янги навларни яратиш, тупроқ унумдорлигини ошириш, чорва хайвонларни маҳсулдорлигини ошириш, ўсимликларни ҳимоя қилиш ва ҳақозо. Булар ва аграр соҳадаги бошқа илмий-тадқиқот ишлари тирик организмлари билан боғликлигини ҳам ҳисобга олиш лозим. Қишлоқ хўжалигида илмий-тадқиқот ишлари натижаларига табиат инжиқликлари ҳам таъсир кўрсатиб туради. Қишлоқ хўжалигида саноат ишлаб чиқишидан фарқли ўлароқ илмий-тадқиқот якунларидан олинadиган натижани олдиндан белгилаб қўйиш жуда мураккаб ҳисобланади[4].

Аграр соҳа олимларининг илмий-тадқиқот натижалари бир қатор таваккалчилик билан ҳам боғлиқ. Жумладан, ғўзанинг янги навини яратиш биринчи ўн минглаб ўсимликларни чатиштириш билан боғлиқ. Селекционерлар томондан яратилган 100 % янги линиялардан фақатгина 28–30 % институт нав текшириш танловига қўйилади. Бу синовда фақат 20 - 23 % линиялар баҳо бериш учун Давлат нав танлаш тизимига берилади.

Шундан 3-4 %гина, хўжаликларда кенг миқёсда экишга тавсия қилиниши мумкин. Бу мисолни илмий-тадқиқот ишлари якуний маҳсулотига нарх белгилаш қандай қийинчиликлар ва қандай жараёнлар билан боғлиқ эканлигига эътиборни қаратиш мақсадида келтирдик.

Илмий маҳсулотга нарх белгилашда ушбу санаб ўтилган тадбирларнинг барчаси ҳисобга олиниши лозим. Бундан ташқари нархни белгилашда бир турли маҳсулот учун яратилган модел иккинчи турдаги маҳсулот учун тўғри келмаслиги мумкин. Чунки ҳар бир турдаги яратилган илмий маҳсулотнинг яратишни ўзига хос хусусиятлари бор. Илмий маҳсулотдан фойдаланиш қишлоқ хўжалиги маҳсулоти етиштириш орқали амалга ошади. Шундай қилиб илмий-тадқиқот сарф-харажатлари, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларга, пахта, ғалла, гўшт, сув ва бошқа турдаги

маҳсулотлар нархига ўтади. Бу жараён ўсимликларнинг селекцион навлари бўйича 20 йил мобайнида, боғ ва узумзорларда 25 йил давомида, янги яратилган технологиялар бўйича уларнинг меъёрий фойдаланиш хизмат қилиш муддатида рўй беради [5].

Илмий маҳсулот истемолчилари билан илмий-тадқиқот институтлар орасидаги иқтисодий ислохотларни янги босқичлари асосида илмий маҳсулотга нарх белгилашда юқорида келтирилган ўзига хос хусусиятлар ҳам ҳисобга олиниши керак. Нарх белгилашда икки томоннинг ҳам манфаатлари эътиборга олиниши лозим. Илмий ишланмаларни амалиётга жорий этишда ўзаро алоқада бўлган бир неча корхоналар иштирок этади. Булар, илмий-тадқиқот муассасалари, тажриба хўжаликлари, элита ва турли репродукция уруғликлар етиштирувчи уруғчилик хўжаликлари, уруғликни тозаловчи заводлар, конструкторлик бюrolари, техника ишлаб чиқарувчи заводлар ва бошқалар. Амалиётга жорий қилинаётган илмий ишланманинг иқтисодий самарадорлиги шу корхоналар иштироки билан яратилади [6].

Пахтачилик ва ғаллачилик илмий маҳсулотни шартнома асосида сотишда нарх белгилаш бошқа йўналишларга нисбатан бир мунча енгил бўлиши мумкин. Чунки ҳар бир хўжалик қайси нави қанча майдонга экилиши аниқ. Аммо барча турдаги илмий маҳсулотлар учун аввалдан нарх белгилаш кўпгина қийинчиликлар билан боғлиқ. Айниқса технология, янги техникани жорий қилишда.

Илмий-тадқиқот ишларини хўжалик ҳисобига ўтказишда илмий маҳсулотнинг баҳоси буюртмачининг оладиган самараси орқали баҳоланади. Шу самарага асосланган ҳолда илмий-тадқиқот институти ва маҳсулотни истемолчиси ўзаро келишган ҳолда илмий маҳсулотга белгилашлари мумкин.

Бунда илмий-тадқиқотларнинг хўжалик ҳисобига ўтиши, тадқиқотни молиялаш бюджет ҳисобидан эмас, балки жаманинг ишлаб топган маблағи ҳисобига амалга ошади. Бу ўз навбатида маблағни институт моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, моддий рағбатлантириш механизмини эркин белгилаш имкониятини беради.

Аграр соҳада илм-фан тарақиётини тезлатиш учун мутлақо янги иқтисодий механизмни ишлаб чиқиш зарур бўлади. Бу механизм аввало тадқиқотчиларни илмий-тадқиқот ишларига ёндашишдаги тушунчасини ўзгартириши, тадқиқот ишларини ташкил қи-

лиш механизмини ва соҳада инновацион жараёни ташкил қилишга қаратилган бўлиши лозим [7].

Илмий таъминот тизимида ҳозир етарлича шаклланмаганлиги сабабли давлат томонидан тадқиқот учун белгиланган мавзулар бўйича нарх белгилаш мавзунинг долзарблиги ва мураккаблигидан келиб чиқиб эмас, балки, бюджетдан ажратилаётган маблағ хажмидан келиб чиққан ҳолда ёндошилмоқда. Қишлоқ хўжалиги иқтисодий ислохотлар шароитида илмий натижалардан ишлаб чиқаришда фойдаланиш томонлар орасида тузилган олди-сотди шартномасига асосан олиб борилиши лозим. Бу шартнома томонларининг вазибалари ва ҳуқуқлари ўз ифодасини тўлиқ топиши керак. Бу шартноманинг муҳим шarti бўлиши керак, чунки илмий маҳсулот бошқа товар маҳсулотлардан фарқли ўлароқ бирнеча маротаба такрор сотилиши мумкин. Шунинг учун шартнома тайёр илмий маҳсулотга тузилиши илмий-тадқиқот институти ёки муалиф учун маҳсулотни такрор сотиш ҳуқуқини ушлаб қолиш имкониятини беради. Агар илмий маҳсулот, илмий-тадқиқот жараёнида буюртмачи томонидан молиялаштирилган бўлса, бундай ҳолда илмий маҳсулот бошқа истемолчига сотилганидан институтга (ёки муалифга) тушган маблағнинг маълум қисми буюртмачи бериши керак бўлади. Буни шартномада икки томон келишган ҳолда кўрсатишлари керак [8,9,10].

Бу икки масала илмий маҳсулотни такрорий сотилиши ва бошқа истемолчидан институт олган фойдаси (ёки сотган нархи) дан бир қисмини бюртмачига бериши ҳам илмий маҳсулотга нарх белгилашда мураккаб муаммолардан ҳисобланади. Шунинг учун илмий маҳсулотнинг бошқа товар маҳсулотига нисбатан ўзига хос хусусиятга эгаллиги билан ажралиб туради [11].

Шу нарсани ҳам ҳисобга олиш керакки янги нав ёки янги технология ва техника, умуман илмий маҳсулот ўз ўзидан муаллиф томондан кўрсатилган самарани беравермайди. Бунинг учун шу илмий маҳсулот белгиланган натижани беришига тегишли шароит яратиш лозим. Бу шароитни яратиш илмий маҳсулот истемолчиларига боғлиқ, улар берилган тавсияларга тўлиқ амал қилгандагина белгиланган натижани олиш мумкин. Аммо, жорий қилиш жараёнида иштирок этувчиларнинг интизомига ҳам кўп нарса боғлиқ. Ундан ташқари турли аномал ҳолат-

лар (ёғингарчиликни кўп бўлиши, қурғоқчилик, турли хил таъбий офатлар ва ҳокозо) ҳам хўжалик шароитидан илмий маҳсулотлар самарадорлигига ўз таъсирини кўрсатади. Албатта буларнинг барчасини илмий маҳсулотган нарх белгилаш ҳисобга олиш қийин. Бу ҳолат ҳам юқорида келтирилган илмий ишланмани амалиётга жорий этишдан олинган самарани бир қисмини хўжалик илмий-тадқиқот институтга ўтказиб бериш бўйича таклифни тўлиқ амалга ошириш имкониятини бермайди [12,13].

Илмий-тадқиқот ишларини хўжалик ҳисобига ўтказишда илмий маҳсулотнинг баҳоси буюртмачининг оладиган самараси орқали баҳоланади. Шу самарага асосланган ҳолда илмий-тадқиқот институти ва маҳсулотни истемолчиси ўзаро келишган ҳолда илмий маҳсулотга белгилашлари мумкин. Бу ҳолатда истемолчи обориладиган тадқиқот ишлари учун бўнак бериши мумкин, бу бўнак шартномада кўрсатилган нарх асосида белгиланади [14].

Бунда илмий-тадқиқотларнинг хўжалик ҳисобига ўтиши, тадқиқотни молиялаш бюджет ҳисобидан эмас, балки хаманинг ишлаб топган маблағи ҳисобига амалга ошади. Бу ўз навбатида маблағни институт моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, моддий рағбатлантириш механизмини эркин белгилаш имкониятини беради [15].

Аммо, бозор шароитида бу механизм ҳам турли сабабларга кўра яхши натижа бермаслиги мумкин. Шундан келиб чиққан ҳолда қишлоқ хўжалигида илм-фан тарақиётини тезлатиш учун мутлақо янги иқтисодий механизмни ишлаб чиқиш зарур бўлади. Бу механизм аввало тадқиқотчиларни илмий-тадқиқот ишларига ёндашишдаги тушунчасини ўзгартириши, тадқиқот ишларини ташкил қилиш механизмини ва соҳада инновацион жараёни ташкил қилишга қаратилган бўлиши лозим. Илмий тадқиқот институтлари, илмий маҳсулот истемолчилари билан тўғридан тўғри шартномалар тузиши, Илмий тадқиқот институтлари тадқиқотни олиб бориши, илм-фанни ривожланишига давлатнинг таъсирини камайтиришга олиб келмаслиги лозим. Мамлакат илм-фанни ривожлантиришнинг фан технология қўмитаси ва турли вазирликлар орқали махсус дастурлар бўйича илмий-тадқиқот ишлари қўламини ошириши лозим.

Аграр соҳа бўйича тадқиқот дастурларини устуворлиги соҳага кирувчи вазирлик-

лар ва бази юқори малакали олимлар томонидан белгиланади. Бунда биринчи навбатда қишлоқ хўжалиги вазирлиги ва сув хўжалиги вазирлигининг талаблари ҳисобига олинади. Вазирликлар ўз навбатида буюртма портфелини тайёрлашда хўжаликлар, фермерлар ва деҳқонларнинг турли йўналишлардаги муаммолар бўйича илмий ечимга бўлган талабдан келиб чиқади [16].

Устувор йўналишлар ва давлат дастурлари бўйича олиб бориладиган илмий-тадқиқот ишларида, янги навлар яратиш, ресурслар тежамкорлигини таъминлайдиган технологияларга кўпроқ этибор берилади. Бу муаммолар кўпроқ фермер ва деҳқон хўжаликлари янгиликларга бўлган талабларга мос келишини ҳисобга олинса, уларнинг бир қисми хўжалик ҳисоби асосида ҳам бажарилиши мумкин. Олиб борилган тадқиқотларнинг устуворлигини аниқлашда биринчи навбатда мамлакатдаги иқтисодий ва сиёсий ҳолат ҳисобга олинади [17].

Ўзбекистон ғалла импорт қилувчи давлатлар қаторидан ғалла экспорт қилувчи давлатлар қаторига кирди. Шу мисолда илмий-тадқиқот учун йўналтирилган маблағлар самарадорлигини кўриш мумкин.

Кейинги даврда республика аграр соҳада илмий-тадқиқот ишлари стратегиясини белгилашда қуйидаги йўналишлардаги дастурларга алоҳида эътибор қаратилмоқда: ғаллачилик, пахтачилик, сабзавотчилик ва қишлоқ хўжалигини механизациялашни ривожлантириш бўйича устувор йўналишлардаги дастурлар; иқтисодиёт, пиллачилик, ўрмон хўжалиги, чорвачилик, боғдорчилик ва узумчилик, ўсимликларни генофонди муаммоларини ҳал этиш ва тупроқ унумдорлиги ошириш давлат дастурлари.

Бизнинг фикримизча энг мақбул, нархни буюртмачи илмий ишланмани жорий этиши натижасидан олган самарадан келиб чиққан ҳолда белгилаши лозим. Бундай услубда илмий маҳсулотга нарх белгилаш иқтисодий механизмга асосланган бўлиб илмий-тадқиқот олиб боровчиларни илмий маҳсулот сифатига бўлган жавобгарлигини ошириш билан бир қаторда бюджетдан молиялашга бўлган боғлиқликни камайтириш, тадқиқотчилар маошлари ва институтларнинг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш учун кафолатли маблағ манбаига эга бўлишини таъминлайди.

Илмий маҳсулотга келишилган нархни белгиланиши, илмий маҳсулотни бозорга

кириб бориши ва тадқиқотчилар ҳамда истеъмолчиларнинг бозор муносабатларига ўтишини тезлатади. Бу ўз навбатида илмий-тадқиқотдан бошлаб илмий янгиликларни ишлаб чиқишга жорий қилишгача бўлган барча жараёнларни самарадорлигини ошириш ва илмий тадқиқот институтларни ўз ўзини маблағ билан таъминлаш тизимига ўтиш имконини яратади [18].

Илмий маҳсулотга белгиланган нарх, амалиётдаги иқтисодий муносабатлардан воз кечиш, бу муносабатларни бозор талабидан келиб чиққан ҳолда ташкил қилиши, ҳамда рағбатлантирувчи, тақсимловчи ва назорат қилиш вазифаларни бажаради. Илмий ишланмаларни жорий қилишдан олинadиган самарага асосланиб белгиланган нарх, ишлаб чиқариш ва илмий-тадқиқотни иқтисодий ричаглар билан бир бирига боғлайди, ишлаб чиқаришнинг янгиликларни жорий қилишга қизиқишини оширади ҳамда илмий жараёни бошқаришни бозор тамойилига ўтказишга шароит яратади [19].

Аграр фанининг турли йўналишларини ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда тадқиқотчилар ва илмий маҳсулот истеъмолчилари ўзаро келишган ҳолда илмий маҳсулотга нарх белгилашнинг бошқа услубларидан ҳам фойдаланишлари мумкин.

Таклиф қилинаётган, маҳсулотларга нарх белгилашда илмий ишланмадан инновация асосида олинadиган самарага асосланиб ёндашиш, илмий-тадқиқот ишларига харажатларни камайтириш механизмига асосланган. Илмий ишланмани жорий этишдан олинadиган самарага асосланган шартномавий нархлар, тадқиқотчилар ва истемолчилар орасидаги нарх бўйича ўзаро тафовутларни бўлиши олдини олади. Чунки бу ҳолатда шартномавий нарх тадқиқот учун харажат-

лардан келиб чиққан ҳолда эмас балки, илмий ишланмани фермер даласида жорий қилинишидан олинаётган реал самара асосида белгиланади. Бундай ҳолатда илмий муассаса тадқиқот ишлари харажатларини кўпайтиришдан манфаатдор эмас [20].

Шу билан бирга давлат илм-фанни марказлашган мувофиқлаштириш ва инновацион йўлга ўтказишини ўз қўлида сақлаб қолиши керак ва бунда фундаментал тадқиқотлар бюджетдан молиялаштирилиши зарур. Аграр соҳанинг истиқболли ривожланишига қаратилган амалий тадқиқотлар, соҳадаги иқтисодий муносабатлар, дехқончилик ва чорвачилик тизимини такомиллаштиришга қаратилган тадқиқотлар ва қишлоқ хўжалиги учун муҳим аҳамиятга эга бўлган бошқа тадқиқотлар, шунингдек, тадқиқотдан бошлаб инновацион жорий қилиш жараёнгача бўлган барча тадқиқотлар ҳам давлат томонидан қўллаб-қувватланиб турилиши лозим [21].

Бир қатор амалий тадқиқотлар, жумладан, қишлоқ хўжалиги экинларининг янги навларини яратиш, уларни етиштириш технологиясини ишлаб чиқиш, баъзи турдаги янги машиналарни яратиш, химикатлар яратиш, ишлаб чиқаришни ташкил қилиш бўйича тавсиялар ишлаб чиқиш, техникадан фойдаланиш, сув ресурслари тежамкорлигини таъмин қилишга қаратилган ва бошқа илмий-амалий тадқиқотлар натижаларигина товар сифатида сотилиши мумкин.

Аграр соҳада илмий-тадқиқотларнинг хўжалик ҳисобига ўтиши; илмий-тадқиқот ишлари танижаларига асосланган илмий маҳсулотига нарх белгилаш, илмий муассасаларни моддий рағбатлантириш, молиялаштириш тизимини такомиллаштириш билан бир қаторда ривожланган давлатлар қаторига қўшишга ҳизмат қилади.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Antill, N. and Lee, K. (2009) "Company valuation under IFRS. Interpreting and forecasting accounts using International Financial Reporting Standards", Harriman House Ltd, Norfolk, Great Britain. - 41p.
2. Babadjanov A.M. (2011) Effective use of scientific cum technologically achievements and financing innovative projects in the agricultural sphere. //«Agricultural Sciences», USA., Vol. 2, No. 1, Pp. 28-33.
3. Гельбрас В. (2007) Цена экономических успехов Китая. //Мировая экономика и международные отношения, №9.
4. Давыдова А., Ильминская С. (2007) Формирование и стратегия развития инвестиционного потенциала региона на основе оценки инвестиционных процессов. //Экономический анализ, №13.
5. Джозеф Синки-мл. (2007) Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг /; Пер. с англ. -М.: Альпина Бизнес Букс, 118 с.
6. Дамодаран А. (2006) Инвестиционная оценка. Инструменты и методы оценки любых активов: Пер. с англ., 3-е изд. / А.Дамодаран. М.: Альпина Бизнес Букс. - 134 с.
7. Добров Г.М. (2004) Наука о науке, – Москва: -161-171 с.
8. Зуев С.Ю. (2008) «К проблеме качественной идентификации наукоёмкого производства» М.: Экономика. №2. 122. с.
9. Есипова В.Е., Маховика Г.А. (2010) Оценка бизнеса., Питер, 456 с.

10. Коупленд Т. (2005) Стоимость компаний: оценка и управление: Пер. с англ., 3-е изд, перераб. и доп. / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррин. - М.: Олимп-бизнес. -25 с.
11. Международные стандарты оценки. (1994) Международный Комитет по Стандартам Оценки 24 марта 1994 г. Лондон
12. Сидоренко В., Коровкин В. (2009) Стратегия развития аграрного сектора экономики России //Международный сельскохозяйственный журнал. –Москва: -№1. –С. 36-40.
13. Оглоблин Е. (2005) Развитие научно-исследовательских институтов и их деятельность в условиях рыночной экономики. – Москва: -32 с.
14. Моу В. (2005) Экономическая политика в 2004 году: Поиск модели Консалидации роста. //«Вопросы экономики», – Москва: -№1. -36 с.
15. Романенко Г. (2009) Достижение и перспективы развитие аграрной науки России. //АПК: экономика, управление. – Москва: -№3. -3-11 с.
16. Трушин Ю. (2008) Объёмы финансовой поддержки АПК возрастают. //АПК: экономика, управление. – Москва: -№ 4. -7-11 с.
17. Турьянский А. (2007) Роль науки и образования в решении региональных проблем агропромышленного комплекса. //АПК: экономика, управление. -Москва: -№5. -34-38 с.
18. Ушаев И. (2008) Научное обеспечение Государственной программы развития сельского хозяйства. //АПК: экономика, управление. – Москва: -№ 3. -7-17 с.
19. Хусанов Р.Х. (1994) Аграрная реформа: теория, практика, проблемы. –Ташкент: Ўзбекистан. -72 с.
20. А.С Цамутали. (1998) “Проблемы перевода аграрной науки на хозяйственный расчет”. –Ташкент: -51 с.
21. Фармон (2017) Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг ПФ-4947сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги фармони. 7 феврал 2017 йил.

ПОВЫШЕНИЕ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ УЗБЕКИСТАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

**Ибрагимов Анвар Ибрагимович –
НИЦ «Научные основы и проблемы развития экономики
Узбекистана» при ТГЭУ, младший научный сотрудник**

Аннотация. Қишлоқ хўжалигининг мева-сабзавот секторидаги таъминот занжири муаммолари таҳлили асосида мақолада мамлакат экспорт имкониятларининг янада ўсиши муҳокама қилинади.

Таянч сўзлар: Ўзбекистон, экспорт салоҳияти, мева-сабзавот сектори, рақобат афзаллиги, бозорни рағбатлантириш, таъминот занжири.

Аннотация. В статье на основе анализа проблем производственно-сбытовой цепочки в плодоовощном секторе сельского хозяйства рассматриваются вопросы дальнейшего роста экспортных возможностей страны.

Ключевые слова: Узбекистан, экспортный потенциал, плодоовощной сектор, конкурентное преимущество, продвижение на рынок, производственно-сбытовая цепочка.

Annotation. Based on the analysis of the value chain problems in the fruit and vegetable sector of agriculture, the article considers the further growth of the country's export opportunities.

Key words: Uzbekistan, export potential, fruit and vegetable sector, competitive advantage, market promotion, value chain.

Экспортный потенциал плодоовощного сектора Узбекистана считается достаточно высоким, прежде всего благодаря тому, что страна обладает собственной сырьевой базой, накопленным опытом выращивания продукции, имеющейся в наличии материальной производственной и логистической базой и налаженными связями с традиционными импортерами, прежде всего в странах-соседах постсоветского пространства. Природно-климатические и почвенные условия страны, благоприятно влияют на вкусовые качества продукции, позволяют выращивать различных сорта овощных, ягодных и бахчевых культур. Следует добавить, что в мире су-

ществует лишь несколько мест со схожими условиями – Чили, Турция, Калифорния (США)[1]. Содержание в плодах таких важных микроэлементов, как сахар, фруктоза, аскорбиновая кислота и других полезных веществ значительно превосходят аналогичные продукты из других регионов мира.

Помимо вкусовых качеств, себестоимость продуктов овощеводства остается низкой по сравнению с другими странами, например с таким крупным экспортером как США, где стоимость производства картофеля, моркови, капусты, дынь в 5-6 раз выше, а выращивание томатов дороже в 10 раз[2].

Эти факторы считаются одними из оп-